

Överklagan till allmän förvaltningsdomstol av Nämnden för oredlighet i forsknings (Npof) beslut av den 4 september 2020 i ärende dnr. 3.1-20/0022

1. Inställning och yrkanden

Jag bestrider att jag gjort mig skyldig till oredlighet i forskning och yrkar att beslutet undanröjs.

I andra hand yrkar jag att ärendet återförvisas till Nämnden för ny handläggning, eftersom Nämnden inte gett mig möjlighet att yttra mig över väsentliga delar av det man valt att lägga till grund för sitt beslut.

Mitt förstahandsyrkande baseras på att Nämnden på ett orimligt sätt tolkat begreppet "förfalskning", att nämnden på ett orimligt sätt kumulerat flera smärre förbiseenden till att sammantaget utgöra "grov oaktsamhet", att Nämnden inte tagit hänsyn till att de förbiseenden som ägt rum inte påverkat forskningsläget, och att författarna skyndsamt infört rättelser i överensstämmelse med god forskningssed.

Mitt andrahandsyrkande baseras på att nämnden bara gett mig ett allmänt tillfälle att yttra mig i ärendet (daterat 2 mars, 2020, ca en månad efter att Nämnden mottagit ärendet och över ett halvår innan Nämnden fattat sitt beslut) samt att Nämnden själv fört in flera element både av saklig natur och i form av rättsliga tolkningsfrågor i sin handläggning, som var okända för mig, utan att kommunicera det med mig som direkt berörd part.

2. Bakgrund

2.1. Nämndens beslut rör fyra felaktiga bilder publicerade i fyra vetenskapliga artiklar.

Felaktigheterna uppkom genom misstag eller missförstånd.

2.2. När författarna till de berörda artiklarna i juli 2018 uppmärksammades på de fyra felaktiga bilderna så kontaktades omedelbart de aktuella tidskrifterna och fick korrekta bilder tillsända samtidigt begärdes att rättelser skulle införas i tidskrifterna. Detta i linje med god forskningssed. I den europeiska kodexen för forskningens integritet ¹ står bla följande under rubriken *"God forskningssed"*, *"Författarna och utgivarna utfärdar rättelser eller drar tillbaka publikationer om det är nödvändigt. Detta sker enligt en tydlig process där skälen anges och författarna ges erkännande för snabba rättelser efter publicering."*

2.3. De fyra felaktiga bilderna har inte påverkat de forskningsresultat som redovisas i artiklarna. De utredare och utredningar som under drygt två år granskat de fyra felaktiga bilderna har inte gjort gällande att de fyra felaktiga bilderna påverkat de forskningsresultat som redovisas i artiklarna. Det har inte heller Npof gjort i sitt beslut. Forskningsläget är i dag precis detsamma, oavsett om de korrekta eller de felaktiga bilderna hade publicerats – det fanns inte något i skillnaden mellan de förväxlade bilderna som ledde till någon förändring av forskningsläget och det finns inget i de rättelser som gjordes som har lett till någon förändring. En av de sakkunniga² som Nämnden hänvisar till gör en genomgång av litteraturen och finner inga indikationer på att de publicerade resultaten eller slutsatserna är allmänt ifrågasatta. Den sakkunnige konstaterar att senare arbeten bygger vidare på dessa studier, ger samma resultat eller bekräftar resultat i andra system. Jag menar att detta bör ha stor inverkan på tolkningen av begreppet "förfalskning" och bedömningen av grov oaktsamhet, något som jag återkommer till.

¹ Den europeiska kodexen för forskningens integritet, Reviderad utgåva 2018, ALLEA, kap. 3.1 (https://www.vr.se/download/18.7f26360d16642e3af99e94/1540219023679/SW_ALLEA_Den_europeiska_kodexen_för_forskningens_integritet_digital_FINAL.pdf)

² Expertutredning Sven Påhlman, Seniorprofessor i molekylär medicin, Lunds universitet

2.4. Även om alla strävar efter att allt ska vara korrekt så är det inte unikt att felaktiga bilder förekommer i vetenskapliga artiklar. År 2018, samma år som vi blev uppmärksammade på de felaktiga bilderna, publicerades en vetenskaplig artikel som visade att 6% av publicerade artiklar innehöll felaktiga bilder³. Författarna skriver bla "Our experience suggests that the majority of inappropriate image duplications result from errors during figure preparation that can be remedied by correction.", vilket är precis vad som skett med de fyra felaktiga bilderna. I stora universitets namn publiceras 1000 tals artiklar varje år. Därutöver torde inte tabeller, grafer, text och referenser av olika slag vara helt befriade från fel. Detta ställer de här aktuella felen i perspektiv. Den ovan nämnda kodexen om forskningens integritet innehåller en rutin för rättelser då felaktigheter upptäcks.

2.5. Felaktigheter i vetenskapliga artiklar har historiskt upptäckts genom att forskningen inte är reproducerbar eller då läsare noterat felaktigheter. De som upptäcker felen förväntas kontakta författarna vilka då utfärdar rättelser enligt rutin i ovan nämnda kodex. De här fyra felaktiga bilderna hade inte kunnat upptäckas genom att forskningen inte vore reproducerbar då de inte påverkade de forskningsresultat som redovisades. Felen var i praktiken omöjliga att se vid normal okulär besiktning och upptäckes därför ej av medförfattare, peer review process eller läsare av artikel. Vi blev uppmärksammade på de fyra felaktiga bilderna, och jag anmälades för oredlighet i forskning, efter det att Karolinska Institutet fattat beslut i ett uppmärksammat ärende och det gjordes en koppling till mig som beslutsfattare vid KI, en koppling som inte var korrekt. En av de sakkunniga² som Nämnden hänvisar till skriver "Den bild jag därmed får av motiven bakom anmälningarna riktade mot KDW är att anmälarna inte som främsta mål haft att värna vetenskapens renhet och trovärdighet, utan att man framför allt är ute för att misskreditera KDW".

³ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30037982/>

3. Bestridande av nämndens beslut

3.1. Förfalskning

Nämnden har kommit fram till att de fyra felaktiga bilderna är att betrakta som förfalskningar. Enligt lagen likställs förfalskning nästan alltid med en allvarlig avvikelse från god forskningssed och därmed en handling som kan prövas av nämnden och leda till ett beslut om oredlighet i forskning. Avvikelse som inte är allvarliga ska inte prövas av nämnden och kan inte leda till ett beslut om oredlighet i forskning. Då begreppet förfalskning inte definieras i lagtexten väljer nämnden att tillämpa definitionen som anges tillsammans med definitioner på fabricering och plagiering i den högt ansedda Europeiska kodexen för forsknings integritet¹.

"Förfalskning innebär att forskningsmaterial, utrustning eller processer manipuleras, eller att uppgifter eller resultat ändras, utelämnas eller undanhålls utan att det är motiverat."

Direkt efter beskrivningen av fabricering, förfalskning och plagiering står följande

"Dessa tre typer av överträdelser anses särskilt allvarliga, eftersom de ger en felaktig bild av vad forskningen visat."

Denna förklarande mening förklarar varför bl a förfalskning anses som särskilt allvarlig eller en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Förfalskning ses som särskilt allvarlig eftersom den ger en felaktig bild av vad forskningen visat. Nämnden utelämnar denna viktiga kvalificerande mening från beslutstexten och konstaterar istället

"Att en bildmanipulering inte alls, eller endast i liten utsträckning, har påverkat forskningsresultatet saknar enligt nämndens mening i princip betydelse vid bedömningen av allvarligheten."

Däriigenom gör nämnden ett stort avsteg från definitionen som återges i källan som de själva valt att tillämpa. Enligt kodexens definition av förfalskning har huruvida en felaktighet ger en felaktig bild av vad forskningen visat stor betydelse för bedömningen av allvarlighetsgraden förknippad med felaktigheten. Enbart om felaktigheten påverkar vad forskningen visat ska den betraktas som en förfalskning. De utredare och utredningar som under drygt två år granskat de fyra felaktiga bilderna har inte gjort gällande att de felaktiga bilderna påverkat de forskningsresultat som redovisas i artiklarna. Det har inte heller Npof gjort i sitt beslut.

Denna snävare tolkning, som kodexen alltså ger vid handen om man läser hela texten, stämmer även bättre överens med den allmänna förståelsen i vanligt språkbruk av begreppet "förfalskning", som något som avser att ge sken av att vara något annat än det är. Två förväxlade bilder, som svårligen går att skilja åt med blotta ögat, och där förväxlingen inte påverkat de forskningsresultat som redovisas och därmed saknar betydelse för hur intressant forskningsresultatet anses vara, är inte rimligen i vanligt språkbruk att ses som en förfalskning.

3.2 Nämndens uttalande vad gäller att felaktigheterna utgör manipulationer

Nämnden skriver i sitt beslut

"Nämnden kan konstatera att det av sakkunnigutlåtandena i de utredningar som föregått överlämnandet till nämnden framgår att de anmälda bildpubliceringarna i fyra av de aktuella artiklarna (Artiklarna 1-4) är att betrakta som manipulationer."

Av de två sakkunniga har den ena inte nämnt manipulation i anslutning till de aktuella artiklarna². Den andre sakkunnige skriver "*manipulation of images is admitted by the authors*⁴." Det senare stämmer inte, då de som satt ihop aktuella figurer redogjort för att detta skett av misstag och inga data har lagts fram för motsatsen. Den ena sakkunniga har således inte över huvud taget använt ordet, den andra ha nämnt ordet men i ett återgivande sammanhang där han felaktigt refererar till vad andra har sagt om situationen.

⁴ Expertutredning Nils Billestrup, Professor i endokrinologi och metabolism, Köpenhamns universitet

3.3. Grov oaktsamhet

Nämnden har kommit fram till att handlandet ska betraktas som grovt oaktsamt. I beslutstexten motiveras beslutet med följande

”Med hänsyn till Karin Dahlman-Wrights erfarenhet och ställning i de aktuella forskargrupperna anser nämnden att det faktum att hon vid återkommande tillfällen granskat och godkänt felaktiga bilder inte kan ses endast som en följd av ursäktlig okunskap eller ett tillfälligt förbiseende. Nämnden bedömer därför att hon förfarit grovt oaktsamt.”

Här väljer nämnden att stapla de olika misstänkta överträdande på varandra istället för att pröva varje anmäld felaktighet enskilt. Rättssäkerheten kräver att de olika misstänkta handlingarna bedöms enskilt. Utfallet av bedömningen får inte riskera att skilja sig beroende på om anmälningar är samlade som i detta fall eller om de anmäls enskilt vid olika tillfällen. Det är förmodligen därför det i förarbetena till lagen⁵ står

”Med grov oaktsamhet avses i detta sammanhang att agerandet framstår som särskilt allvarligt eller klandervärt. Som regel bör därför inte förbiseenden, slarv eller missförstånd betraktas som grov oaktsamhet.”

Ett förbiseende kan omöjligt ses som särskilt allvarligt eller klandervärt när det i praktiken var omöjligt att notera de felaktiga bilderna vid normal okulär besiktning och de upptäckes därför ej av medförfattare, peer review process eller läsare av artikel.

4. Avslutande kommentarer till förstahandsyrkandet

4.1. Med en lag som gäller retroaktivt 10 år skapas en stor osäkerhet för forskare när Nämnden har tillämpat en norm för begreppet förfalskning som är betydligt vidare än såsom kan uttolkas ur Europeiska kodexen för forskningens integritet¹ som Nämnden hämtat definitionen från liksom den tolkning av begreppet förfalskning som torde vara norm i det svenska forskarsamhället. Om felaktiga bilder som inte påverkar forskningsresultat, liksom

⁵ Prop. 2018/19:58, s. 100.

andra fel i en artikel som inte påverkar resultat, såsom fel i tabeller och grafer, ska ses som förfalskningar, så kan i det framåtriktade perspektivet dessa säkert reduceras genom att författare, reviewers samt tidskrifter är ännu noggrannare i sin granskning samt med olika nya avancerade automatiska sökmetoder men lagen verkar också i det bakåtriktade perspektivet.

4.2. Eftersom lagen om oredlighet innefattar hela forskningsprocessen inkl. planering, datainsamling, analys och rapportering, så blir en konsekvens av Nämndens ställningstagande att varje fel som uppstår i denna kedja är en förfalskning och att det i linje med nämndens beslut vad gäller den seniora forskarens ansvar, denne som i detalj måste kontrollera hela denna process och säkerställa att den är felfri.

4.3. Nämnden gör inte en internationell utblick relaterat till det ärende den haft att hantera i en tid då forskningen bedrivs i en internationell kontext.

4.4. Nämnden skriver i sitt beslut *"har också lett de forskningsgrupper som planerat, genomfört och rapporterat forskningen."* samt *"Med hänsyn till Karin Dahlman-Wrights erfarenhet och ställning i de aktuella forskargrupperna anser nämnden att det faktum att hon vid återkommande tillfällen granskat och godkänt felaktiga bilder inte kan ses endast som en följd av ursäktlig okunskap eller ett tillfälligt förbiseende."* Det har självklart varit flera forskargrupper som varit involverade i dessa studier men jag har bara lett en av dessa.

5. Andrahandsyrkandet

Till stöd för mitt andrahandsyrkande om felaktig handläggning vill jag framföra följande.

Lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning infördes baserat på proposition 2018/19:58. I propositionen hänvisas till att

Förvaltningslagen gäller för handläggningen. Flera remissinstanser hade varit inne på att starkare skydd för en granskad forskare borde införas, t.ex. krav på muntligt förfarande, och i vart fall stark rätt att få framföra sitt försvar i processen. Föredragande statsråd yttrar (sid. 58-59) att förvaltningslagen gäller, att den som är part ska underrättas om "allt material som

är av betydelse för beslutet” och att det gäller en stark rätt för mig som part att beredas tillfälle yttra mig över detta. Jag ska också erbjudas tillfälle att begära muntlig beredning om jag så önskar – och föredragande statsråd hänvisar uttryckligen till denna rätt.

Hur har det då gått till i det här ärendet? Karolinska Institutet (KI) hade uppdragit åt Göteborgs Universitet (GU) att utreda ärendet och GU hade lämnade sitt slututlåtande till KI 5 september 2019. KI beslutade den 28 januari, 2020, att överlämna ärendet till Npof. Jag har inte fått mig tillsänt några eventuella dokument som tagits fram inom KI mellan 5 september, 2019 och 28 januari, 2020, annat än själva beslutet att överlämna ärendet till Npof. I en e-post från Nämnden daterat 2 mars, 2020, efter ca en månads handläggning, fick jag möjlighet att yttra mig. Det sägs ingenting om vilka rättsfrågor eller sakförhållanden jag ska yttra mig över. Frasen som används är att jag erbjuds att ”inkomma med yttrande i ärendet” och jag får två veckor på mig.

I denna situation hade jag att förhålla mig till GU:s utlåtande vilket också är tydligt från det yttrande jag skickar in. I utlåtandet från GU återfinns inte något resonemang om ”förfalskning” och den tolkning av begreppet som Nämnden väljer att föra in. Samma sak med resonemanget om kumulerade förbiseenden som sammantaget kan bedömas som ”grov oaktsamhet.

Efter att Nämnden mottog mitt yttrande som tog sikte på utlåtandet från GU, har Nämnden själv valt att tillföra följande sakförhållanden och rättsliga resonemang i sin beredning av beslutsärendet.

- Begreppet ”förfalskning” och tolkningen som jag beskrivit ovan
- Tanken på att kumulera flera förbiseenden och låta dem tillsammans utgöra ”grov oaktsamhet”

- Begreppet "manipulation" som en påstådd del av bedömningen från de sakkunniga - något som både är fel i sak och för mig var okänt vid tillfället då jag bereddes möjlighet att yttra mig
- Ett antal andra skillnader i ärendets hantering

Jag menar att det jag beretts tillfälle att yttra mig över är ärendet såsom det såg ut vid överlämnandet till Nämnden, inte det material som sedan Nämnden använt vid sitt beslutstillfälle. Dessutom har Nämnden i sin e-post till mig inte upplyst mig om rätten att begära muntlig handläggning. I ett rättsläge där flera remissinstanser var inne på att muntlig beredning borde vara huvudregel, och föredragande statsråd uttryckt förståelse för det synsättet men hänvisat till att man som part alltid har rätt att begära muntlig beredning – och i en fråga som är av mycket stor betydelse för en forskarkarriär, och där stora personliga värden står på spel – kan man begära mycket mer av en myndighet om den ska leva upp till Förvaltningslagens lagtext och anda, och till försäkringarna i förarbetena till Lag 2019:504. Jag menar att Nämnden i vart fall borde ha berett mig tillfälle att yttra mig över samtliga de punkter jag nämnt här alldeles ovan, och att Nämnden därutöver aktivt borde ha efterfrågat min syn på eventuell muntlig beredning.

5. Sammanfattning

5.1. Nämnden likställer fel som inte påverkar forskningens slutsatser med förfalskning och gör därmed ett stort avsteg från definitionen som återges i källan som de själva valt att tillämpa. Enligt källan har huruvida en felaktighet ger en felaktig bild av vad forskningen visat stor betydelse för bedömningen av allvarlighetsgraden förknippad med felaktigheten. Enbart om felaktigheten påverkar vad forskningen visat ska den betraktas som en förfalskning.

Nämnden har inte argumenterat för att så skulle vara fallet.

5.2. Nämnden väljer att stapla tillfälliga förbiseenden på varandra istället för att pröva varje anmäld felaktighet enskilt. Rättssäkerheten kräver att de olika misstänkta handlingarna bedöms enskilt. Utfallet av bedömningen får inte riskera att skilja sig beroende på om

anmälningar är samlade som i detta fall eller om de anmäls enskilt vid olika tillfällen. Vidare betraktar Nämnden förbiseenden, där misstag eller missförstånd i praktiken var omöjliga att notera vid normal kontroll, som grov oaktsamhet.

5.3. Nämnden skriver att det av sakkunnigutlåtandena i de utredningar som föregått överlämnandet till Nämnden framgår att felaktigheterna är att betrakta som manipulationer men detta uttrycks inte i sakkunnighetsutlåtandena.

Stockholm, dag som ovan,

Karin Dahlman-Wright